

Izvorni znanstveni rad
UDK: 392(497.584 Drenovci)“1870/1871“
DOI: <https://doi.org/10.21857/94kl4cxgqm>
Primljeno: 18.3.2017.

KRSNI I VJENČANI KUMOVI U ŽUPI DRENOVCI (1870-1871)*

ANKICA DŽONO BOBAN I IRENA IPŠIĆ

Sažetak: Na temelju podataka iz matičnih knjiga krštenih i vjenčanih župe Drenovci za 1870. i 1871. godinu, u radu se analiziraju običaji na krštenju i vjenčanju, te praksa u odabiru krsnih i vjenčanih kumova. Razmatraju se broj i spolna struktura krsnih i vjenčanih kumova, njihovo podrijetlo i socijalni status, način odabira kumova, obrazac dodjeljivanja krsnog imena, višekratna kumstva i dr.

Ključne riječi: krštenje, vjenčanje, kum, kumstvo, Drenovci, 19. stoljeće

Keywords: baptism, marriage, godparent, godparenthood, Drenovci, 19th century

Uvod

Uloga institucije kumstva u formiranju društvenih mreža zadnjih je nekoliko godina sve više prisutna u okviru moderne europske historiografije.¹ I hrvatska istraživačka zajednica za ovu tematiku pokazuje sve veći interes. Iako

* Ovaj rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost pod projektom broj 5106.

¹ Samo neki od radova su: Guido Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*. Aldershot: Ashgate, 2009; Guido Alfani i Vincent Gourdon, *Spiritual Kinship in Europe, 1500-1900*. Basingstoke: Palgrave, 2012; Guido Alfani, Vincent Gourdon i Agnese Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.« *Dodena Working Paper No. 40*. Milano: Dodena Centre for Research on Social Dynamism and Public Policy, 2011, dostupno na: ftp://ftp.dondena.unibocconi.it/WorkingPapers/Dodena_WP040.pdf

Ankica Džono Boban, voditeljica službe za promicanje zdravlja u Zavodu za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. Adresa: Dr. A. Šercera 4A, 20000 Dubrovnik. E-mail: ankica.dzono-boban@zzjzdnz.hr

Irena Ipšić, docentica na Sveučilištu u Dubrovniku. Adresa: Branitelja Dubrovnika 41, 20000 Dubrovnik. E-mail: irenaipsic@gmail.com

je prava i obveza kumova na prostorima današnje Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije i Bugarske dotaknuo Baltazar Bogišić još 1874. godine u okviru velikog etnološkog istraživanja o pravnim običajima Južnih Slavena,² ovom tematikom su se hrvatski znanstvenici počeli baviti tek s početkom provedbe opsežnijih istraživanja matičnih knjiga.³ Primjerice, Kristijan Juran je, na temelju glagoljskih i drugih spisa iz murterskog Župnog arhiva 17. i početka 18. stoljeća, napravio indeks krsnih kumova i indeks svjedoka na vjenčanju, označivši višekratna kumstva i potvrdivši da je svako kršteno dijete imalo i kuma i kumu.⁴ Isti autor opisuje odabir krsnih kumova/kuma na rodbinskoj, prijateljskoj ili interesnoj osnovi u Murteru krajem 18. i početkom 19. stoljeća.⁵ Dubravka Božić Bogović je, na temelju matičnih knjiga krštenih s kraja 18. stoljeća, opisala kako je dodjeljivanje imena krštenicima prema imenima krsnih kumova/kuma bio običaj u župi Popovac, ali ne i u župi Luč.⁶

(pristup: lipanj, 2016); Guido Alfani i Vincent Gourdon, »Fêtes du baptême et publicité des réseaux sociaux en Europe occidentale. Grandes tendances de la fin du moyen âge au XXe siècle.« *Annales de Démographie Historique* 1 (2009): 153-189; Gallatin Anderson, »A Survey of Italian Godparenthood.« *Kroeber Anthropological Society Papers* 15 (1956): 1-100; Guido Alfani, »I padrini: patroni o parenti? Tendenze di fondo nella selezione dei parenti spirituali in Europa (XV-XX secolo).« *Nuevo Mundo Mundos Nuevos, Colloques* 2008: 1-39. Dostupno na: <http://nuevomundo.revues.org/30172> (pristup: lipanj, 2016); Cristina Munno, »Prestige, integration, parentèle: les réseaux de parrainage dans une communauté de Vénétie (1834-1854).« *Annales de démographie historique* 1 (2005): 95-130; David Sven Reher, »Family Ties in Western Europe: Persistent Contrast.« *Population and Development Review* 24/2 (1998): 203-234; Françoise Zonabend, »La parenté baptismale à Minot (Côte-d'Or).« *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations* 33/3 (1978): 656-676, dostupno na: http://www.persee.fr/doc/ahess_0395-2649_1978_num_33_3_293957 (pristup: lipanj, 2016); Martine Segalen, »Quinze générations de Bas-Bretons. Parenté et société dans le pays bigouden Sud, 1720-1980.« *L'Homme* 27 (1987): 135-137, dostupno na: http://www.persee.fr/doc/hom_0439-4216_1987_num_27_104_368922 (pristup: lipanj, 2016); Solveig Fagerlund, »Women and Men as Goodparents in Early Modern Swedish Town.« *The History of the Family* 5/3 (2000): 347-357.

² Baltazar Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u Južnih Slavena*, sv. 1. Zagreb: JAZU, 1874: 388-389.

³ Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*. Pazin: Skupština udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002: 30-48, 48-65; Robert Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701-1735)*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje i Franjevački samostan u Slavonskom Brodu, 2012: 190-200.

⁴ Kristijan Juran, »Građa iz dosad nepoznatih betinskih, prvićkih i tribunjskih glagoljskih matica i drugih spisa.« *Čakavska rič* 21/1-2 (2003): 109-138.

⁵ Kristijan Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća - Građa iz matičnih knjiga 1718.-1815.« *Povijesni prilozi* 25 (2003): 233-280.

⁶ Dubravka Božić Bogović, »Osobna imena u matičnim knjigama krštenih za naselja Draž i Popovac krajem 18. stoljeća.« *Povijesni prilozi* 40 (2011): 177-194; Dubravka Božić Bogović, »Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih župne matice Luč krajem 18. stoljeća.« *Croatica Christiana Periodica* 68 (2011): 59-68.

U kontekstu migracijskih kretanja u župi Pazin opisani su krsni kumovi prema mjestu porijekla.⁷ Etnološka istraživanja o svadbenim običajima u okolici Novske pokazala su da je kumstvo tog kraja jedno od najvažnijih društvenih odnosa, da se generacijski prenosilo između dviju obitelji po muškoj liniji, pa je obitelj kumova smatrana kao rodbina.⁸

U fokusu znanstvenog istraživanja tema kumstava našla se u okviru poslijediplomskog doktorskog studija "Povijest stanovništva" Sveučilišta u Dubrovniku, gdje je proveden istraživački projekt pod naslovom "Društvena kretanja i mreže na temelju analize matičnih i kancelarijskih knjiga". Na temelju dobivenih rezultata analizirana je uloga i praksa kumovanja na hrvatskim prostorima u 18. i 19. stoljeću.⁹ Ovaj rad dio je tog projekta, a cilj mu je analizirati instituciju kumstva i odrediti obrazac odabira krsnih i vjenčanih kumova kao instrumenta za uspostavljanje društvenih veza u rimokatoličkoj župi Drenovci.¹⁰ U sklopu župe Drenovci nalazila su se sela Drenovci i Soljani, u kojima je, prema popisu iz 1870. godine, bilo 2.638 stanovnika.¹¹ Početkom 19. stoljeća stanovništvo

⁷ Elvis Orbanić, »Prostori migracijskih kretanja: župa Pazin u 17. stoljeću.« *Croatia Christiana Periodica* 70 (2012): 41-63.

⁸ Milana Černelić, »Svatovska čast kuma u okolici Novske u prostornom kontekstu.« *Studia ethnologica Croatica* 12/13 (2000/2001): 135-143.

⁹ U okviru navedenog istraživanja dosad su objavljeni radovi: Vedran Stojanović i Nella Lonza, »Godparenthood in Eighteenth-Century Dubrovnik: Children, Parents and Godparents as Knots of Social Networks.« *Dubrovnik Annals* 19 (2015): 71-98; Vedran Stojanović i Nella Lonza, »Krsna kumstva u Dubrovniku 18. stoljeća: djeca, roditelji i kumovi kao čvorovi društvenih mreža.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 54/2 (2016): 339-371; Ariana Viočić-Koprivec i Nenad Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 54/2 (2016): 373-416.

¹⁰ Drenovci su tada bili središte 12. drenovačke satnije Sedme brodske pješačke pukovnije, u čijem se sastavu nalazilo osam sela: Podgajci, Rajevo Selo, Drenovci, Gunja, Đurići, Račinovci, Soljani i Vrbanja. Vidi: Ivica Čosić-Bukvin, »XII. Drenovačka satnija.« *Hrašće - časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest* 28 (2003): 73; Branko Dubravica, »Političko-teritorijalna podjela i opseg civilne Hrvatske u godinama sjedinjenja s vojnom Hrvatskom 1871-1886.« *Politička misao* 3 (2001): 160-171. Godine 1871. brodska pukovnja i još deset pukovnija (*regimenti*) nalazile su se u sklopu Vojne krajine, koja je predstavljala obrambenu zonu od turskih prodora. Te godine započeo je proces sjedinjenja Vojne krajine s civilnom Hrvatskom. Naime, nakon hrvatsko-ugarske nagodbe 1868. godine, ugarska vlada obvezala se da će omogućiti razvojačenje i ukidanje Vojne krajine, te njeno ujedinjenje s Hrvatskom u jednu teritorijalnu cjelinu. Proces sjedinjenja trajao je 15 godina, a Drenovci su pripojeni srijemskoj županiji civilne Hrvatske.

¹¹ Marko Đidara, »Kanonске vizitacije župe Drenovci.« *Hrašće - časopis za književnost, umjetnost, kulturu i povijest* 17 (1999): 54-55; Tamara Alebić, Irena Ipšić i Božena Vranješ-Šoljan, »Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba.«, u: *Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj*, ur. Nenad Vekarić i Božena Vranješ-Šoljan. Zagreb-Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009: 73-75.

istočne Slavonije bilo je etnički heterogeno, kulturološki i vjerski različito, što je rezultat demografskih promjena tijekom 18. stoljeća i kolonizacije novog stanovništva nakon osmanskih ratova.¹² Ipak, u Drenovcima su najzastupljenija konfesionalna skupina bili rimokatolici, kojih je 1880. godine bilo 90,8%. Pravoslavaca je bilo 6,2%, evangelista 2,4% i židova 0,5%.¹³

Osnovni izvor podataka za provedbu ovog istraživanja bile su matične knjige krštenih i vjenčanih župe Drenovci.¹⁴ U navedenim matičnim knjigama nalaze se sljedeći podaci o kumovima: ime i prezime, zanimanje, vjerska pripadnost i mjesto iz kojega dolazi. S druge strane, u proučavanim maticama nema podataka o dobi kuma/kume i o mogućoj rodbinskoj vezi s djetetom ili njegovim roditeljima, odnosno mladencima.

Uzorak na kojem se temeljila kvantitativna analiza krsnih i vjenčanih kumova u župi Drenovci sastojao se od 180 krštene djece i 67 sklopljenih brakova tijekom 1870. i 1871. godine.

Povijest kumstva - razvoj i promjene

Odabir kumova, krsnih ili vjenčanih, njihov broj i uloga mijenjali su se tijekom povijesti. Kumstvo je imalo veliku društvenu važnost i njegova uloga nije uvijek bila u izravnoj vezi s njegovim vjerskim značenjem.¹⁵ Krsni kumovi imali su ritualnu funkciju tijekom čina prihvaćanja novorođenčeta u kršćansku

¹² Istočna Slavonija obilježena je vrlo dinamičnim demografskim procesima. Tijekom i nakon austro-osmanskih ratova (tijekom 18. i 19. stoljeća), pored prinudne migracije odnosno doseljavanja Hrvata i Srba iz krajeva pod osmanskom vlašću (Bosanske Posavine i sjeverne Srbije), bilo je i organiziranih doseljavanja Nijemaca i pripadnika drugih srednjoeuropskih naroda u sklopu kolonizacije Podunavlja kao dijela državne politike naseljavanja novoosvojenih pograničnih područja. Tako su prisilne, planske i ekonomske migracije (zbog jeftinije poljoprivredne površine ili za pošljavanja u državnim službama) oblikovale etničku heterogenost ovog dijela Slavonije. Vidi: Sanja Lazanin, »Etničke i konfesionalne skupine u istočnoj Slavoniji i zapadnom Srijemu u 18. i početkom 19. stoljeća.« *Razprave in gradivo* 56-57 (2008): 206; Mario Bara i Ivan Lajić, »Etnodemografski razvoj Slavonije u dvadesetom stoljeću (utjecaj ratova i kolonizacija)«, u: *Migracije i regionalni razvoj Hrvatske*, ur. Ivan Lajić. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2010: 88.

¹³ *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880-1991: po naseljima*, prir. Jakov Gelo, Ivan Crkvenčić i Mladen Klemenčić. Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, 1998: 3467, 3470.

¹⁴ Matične knjige župe Drenovci: rođeni (1870-1871); vjenčani (1870-1871), Hrvatski državni arhiv u Zagrebu.

¹⁵ Guido Alfani, »Godparenthood and the Council of Trent: crisis and transformation of a social institution (Italy, XV-XVIIth centuries)«, *Obradoiro de Historia Moderna* 18 (2009): 45-69.

zajednicu.¹⁶ Očekivalo se da kumovi budu mentori u kršćanskom odgoju djeteta (krštenika, kumčeta) zajedno s roditeljima te je generirana nova vrsta odnosa nazvana “duhovna obitelj”.¹⁷ No, praktična i društvena funkcija kumstva unutar kršćanstva mijenjala se tijekom vremena te su, bez obzira na crkvena uvjerenja, kumovi rijetko birani kako bi obavljali mentorsku ulogu u odgoju djeteta, a češće prema interesu roditelja.¹⁸ Prije Tridentskog koncila, kumstva su povezivala društvene skupine na složen način, kombinirajući vertikalne (između različitih socijalnih skupina) i horizontalne (između jednakih socijalnih skupina) veze.¹⁹ Ipak, sve do ranog modernog doba preferiran je vertikalni odabir kumova, odnosno odabir prema socijalnom statusu kumova (izvan članova rodbine) s ciljem širenja društvene mreže. Na taj način je institucija kumstva postala snažan instrument za bolje pozicioniranje unutar zajednice.²⁰ Iz istih razloga na jednom krštenju bilo je više krsnih kumova, a duhovna i mentorska uloga kuma bila je sekundarna i sve je više nestajala.²¹ Takvim razvojem kumstva Katolička crkva bila je nezadovoljna, što je rezultiralo reformom prakse kumstva na Tridentskom koncilu (1545-1563). Prema novoj odredbi, koju je uveo Tridentski koncil, ograničen je broj krsnih kumova na dva. Bio je dozvoljen jedan krsni kum ili kuma, odnosno najviše dva kuma (kum i kuma), pa se očekivao horizontalni izbor kumova.²² Međutim, nasuprot očekivanome, došlo je do polarizacije izbora u jednom, i to vertikalnom smjeru, sa željom jačanja odnosa unutar određene društvene ili profesionalne skupine.²³

Tijekom 18. i 19. stoljeća postepeno je postajao dominantan odabir kumova unutar rodbine (djedovi, bake, ujaci, stričevi, tetke i sl.), kao primjerice u sjevernim

¹⁶ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 1.

¹⁷ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 15-16; G. Alfani, »I padrini: patroni o parenti? Tendenze di fondo nella selezione dei parenti spirituali in Europa (XV-XX secolo)«: 1.

¹⁸ Guido Alfani i Vincent Gourdon, »Il ruolo economico del padrinato: un fenomeno osservabile.«, u: *Il ruolo economico della famiglia*, ur. Guido Alfani. *Cheiron* 45-46 (2006): 129-177.

¹⁹ G. Alfani, »I padrini: patroni o parenti? Tendenze di fondo nella selezione dei parenti spirituali in Europa (XV-XX secolo)«: 33.

²⁰ G. Alfani, *Fathers and godfathers*: 22-40.

²¹ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 7.

²² G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 7.

²³ G. Alfani, »I padrini: patroni o parenti? Tendenze di fondo nella selezione dei parenti spirituali in Europa (XV-XX secolo)«: 37.

krajevima Italije.²⁴ Naime, u to vrijeme razvijalo se i jačalo građansko društvo, pa se pod utjecajem nove građanske ideologije o obitelji, ljubavi i bliskosti među srođnicima (a ne zbog ekonomskog interesa) povećavao izbor kumova među rodbinom. Ipak, proces promjene vertikalnih odnosa u horizontalne nije se događao svugdje jednakom brzinom. Cristina Munno je u svojoj studiji o kumstvu u selu Follina, gdje je 60% populacije pripadalo obiteljima tekstilnih radnika, opisala kako su tekstilni radnici (tkalci) za krsne kumove svojoj djeci birali vlasnike tekstilnih tvornica u kojima su bili zaposleni.²⁵ U takvoj praksi kumstvo je imalo dvostruku ulogu: kao sredstvo za jačanje upravljačke veze poslodavca i radničke klase i kao sredstvo za povećanje društvenog prestiža radnika.

Praksa u odabiru krsnih kumova - broj i spolna struktura

U razdoblju od dvije godine (1870-1871) u župi Drenovci kršteno je 180 djece (97 dječaka ili 53,9% i 83 djevojčice ili 46,1%) (tablica 1, grafikon 1). Većina djece krštena je na dan rođenja (76,7%), a svako peto dijete samo dan nakon rođenja (21,7%) (grafikon 2). Prema tome, u Drenovcima se krštenje nije odgađalo, nego se obavljalo odmah nakon poroda, što svakako ukazuje na bojazan za život novorođenog djeteta, premda u matičnim knjigama o tome nije bilo posebnih napomena. Naime, prema kanonskom pravu, krštenje *urgente mortis periculo vel alia cogente necessitate*, odnosno, kada je dijete u životnoj opasnosti prije primitka sakramenta krštenja, bilo je dozvoljeno obaviti odmah po rođenju.²⁶ U literaturi se spominje da je ključnu ulogu u takvim slučajevima imala primalja, koja je preuzimala ulogu kume.²⁷ Budući da je smrtnost dojenčadi u

²⁴ G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 19-20; Guido Alfani i Vincent Gourdon, »Entrepreneurs, formalization of social ties and trustbuilding in Europe (14th - 20th centuries).« *Dodena Working Paper No. 25*. Milano: Carlo F. Dodena Centre for Research on Social Dynamism, 2010: 13-15, dostupno na: ftp://ftp.dodena.unibocconi.it/WorkingPapers/Dodena_WP025.pdf (pristup: lipanj 2016).

²⁵ U razdoblju 1834-1854. pet poduzetničkih obitelji sudjelovalo je u 20% ukupnih obreda krštenja, dok je obitelj Colles, vlasnica jedne od najvećih tvornica vune u selu Follina, sudjelovala u skoro 6% krštenja. Vidi: Cristina Munno, »Prestige, integration, parentèle: les réseaux de parrainage dans une communauté de Vénétie (1834-1854).« *Annales de démographie historique* 1 (2005): 107.

²⁶ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 174.

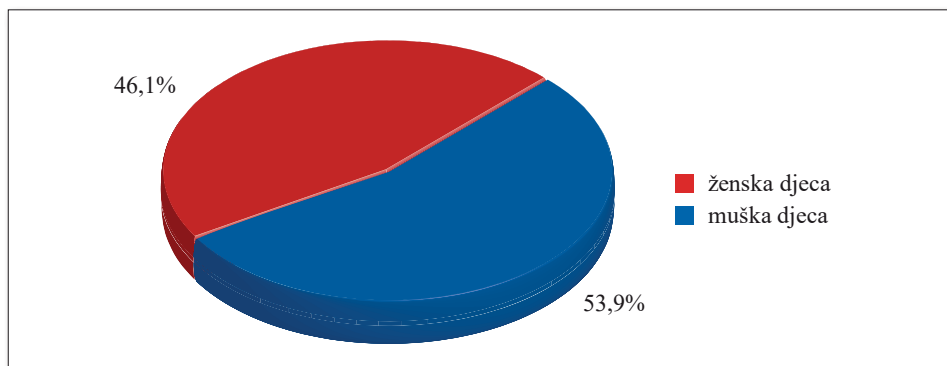
²⁷ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*: 39. U nižim društvenim slojevima, izbor babice za krsnu kumu bio je ponekad i izbor roditelja (G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 174).

župi Drenovci u to vrijeme bila vrlo visoka (19,45%),²⁸ zdravstveno-higijenski i drugi uvjeti života nezadovoljavajući²⁹ (u velikoj mjeri i zbog loše kvalitete stambenih kuća³⁰), može se zaključiti da je strah za život novorođenog djeteta uvjetovao primjenu ovakve prakse kod krštenja.

Tablica 1. Broj i spolna struktura krsnih kumova u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj rođenih			Kumovi											Prosječni broj kumova po djetetu	
	Ukupno	M	Ž	Ukupno				muške djece				ženske djece				
				Ukupno	M	Ž	Udio žena (%)	Ukupno	M	Ž	Udio žena (%)	Ukupno	M	Ž		Udio žena (%)
1870.	95	52	43	95	31	64	67,4	52	29	23	44,2	43	2	41	95,3	1
1871.	85	45	40	85	24	61	71,8	45	23	22	48,9	40	1	39	97,5	1
<i>Ukupno</i>	180	97	83	180	55	125	69,4	97	52	45	46,4	83	3	80	96,4	1

Grafikon 1. Spolna struktura krštene djece u župi Drenovci (1870-1871)

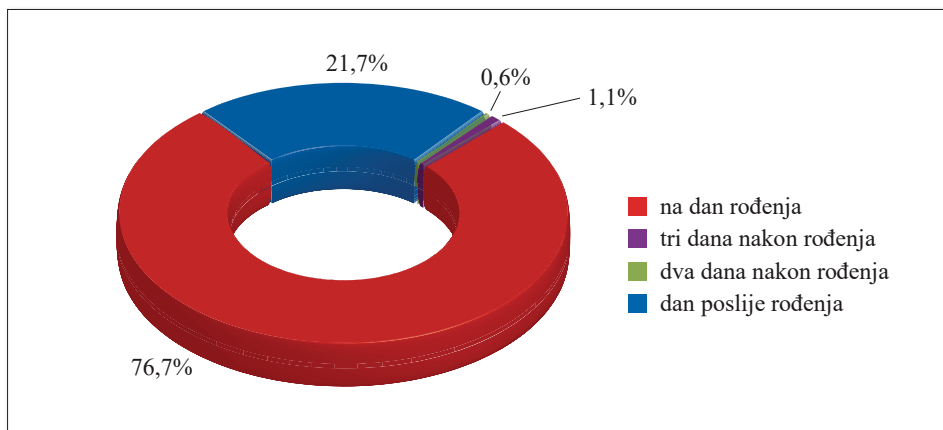

²⁸ T. Alebić, I. Ipšić i B. Vranješ-Šoljan, »Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba.«: 80-82.

²⁹ Željka Perković, »Preventivno-zdravstvene građevine grada Slavenskog Broda - pogled arhitekta s aspekta povijesnog razvoja i inkorporiranje u tkivo grada.« *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 7 (2006), dostupno na: <http://www.hcjz.hr> (pristup: srpanj, 2016).

³⁰ Solidno građene zadružne kuće, zbog učestale diobe zadružnih zajednica, zamijenjivane su malim i niskim prizemnim kućama. U slavonskim selima kuće na kat postaju rijetkost. Godine 1869. bilo ih je 0,60%, prema cjelokupnom fondu stanova, a krajem 1880. svega 0,25%. Vidi: Agneza Szabo, »Demografska struktura stanovništva civilne Hrvatske i Slavonije u razdoblju 1850-1880.« *Historijski zbornik* 40/1 (1987): 174-176.

Grafikon 2. Udio krštene djece u župi Drenovci (1870-1871) prema intervalu krštenja u odnosu na dan rođenja

Broj krsnih kumova bio je jednak broju krštene djece, odnosno svako kršteno dijete imalo je samo jednog krsnog kuma (tablica 1). Ovakva praksa odabira samo jednog krsnog kuma ili kume bilo je pravilo od kojeg se nije odstupalo u promatranom razdoblju, te pokazuje provedbu uredbu Tridentuskog koncila u župi Drenovci u smislu zabrane odabira većeg broja kumova, ali ne i u smislu provedbe modela kum i kuma. Takva praksa, odnosno prisustvo samo jednog krsnog kuma ili kume, vrlo je slična običajima kakvi su se primjenjivali, primjerice, u Rimu u 19. stoljeću,³¹ kao i u malom selu Follina na sjeveru Italije, gdje je u razoblju 1834. do 1854. godine u čak u 99% krštenja primijenjena jednočlana kumska struktura.³²

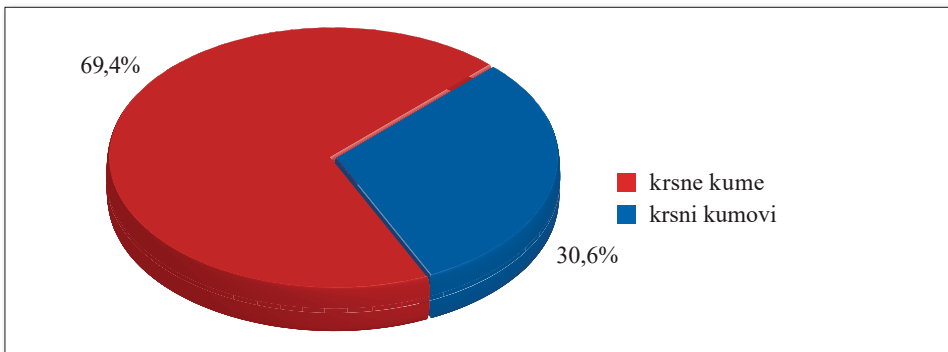
Prema spolnoj strukturi krsnih kumova, u župi Drenovci prevladavale su žene s udjelom od 69,4% (grafikon 3). One su bile krsne kume na krštenju 46,4% muške djece i 96,4% ženske (grafikon 4). Samo su tri djevojčice imale krsne kumove. Jedna od njih je Marija Eles, kojoj je krsni kum bio Blaž Žurić, najamnik porijeklom iz Dalmacije. Njezin otac Ivan Eles također je bio najamnik iz Dalmacije. Zanimljivo je da je Ivanova supruga Tomica Eles bila krsna kuma Heleni Žurić, jednoj od blizanki Blaža Žurića. Iz ovog primjera uzajamnog

³¹ Vincent Gourdon proučavao je instituciju kumstva u Rimu. Godine 1831. u Rimu su u 26,07% slučajeva krštenja djeca imala jednog kuma, 32,17% jednu kumu i 41,76% oba kuma. Kum i kuma bili su zajedno prisutni u 51,06% krštenja 1851, a 54,73% 1872. godine. O tome više: G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 214-216.

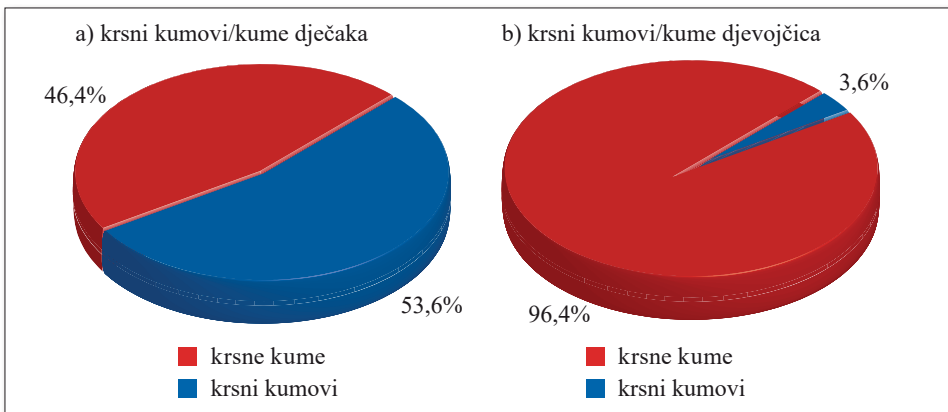
³² C. Munno, »Prestige, integration, parentèle: les réseaux de parrainage dans une communauté de Vénétie (1834-1854).«: 95-130.

kumstva može se zaključiti da je odabir kumova dijelom bio povezan s podrijetlom i već uspostavljenim kumskim vezama između obitelji, a nije isključeno ni da se radilo o rodbinskim vezama.

Grafikon 3. Spolna struktura krsnih kumova u župi Drenovci (1870-1871)

Grafikon 4. Spolna struktura krsnih kumova prema spolu djece krštene u župi Drenovci (1870-1871)

Sličnu praksu u 19. stoljeću nalazimo i u talijanskom selu Follina, gdje je u 65% krštenja prevladavala kuma.³³ U župnim knjigama rođenih u sjeverno-talijanskom mjestu Ivrea također se bilježi sve veći broj krsnih kuma. Autor tu pojavu objašnjava tezom da su kumovi s vremenom izgubili interes da osobno prisustvuju obredu krštenja, pa su ih mijenjale njihove supruge ili kćeri.³⁴ U toskanskom selu Cognora di Compito u središnjoj Italiji, u odabiru krsnih

³³ C. Munno, »Prestige, integration, parentèle: les réseaux de parrainage dans une communauté de Vénétie (1834-1854)«, 126.

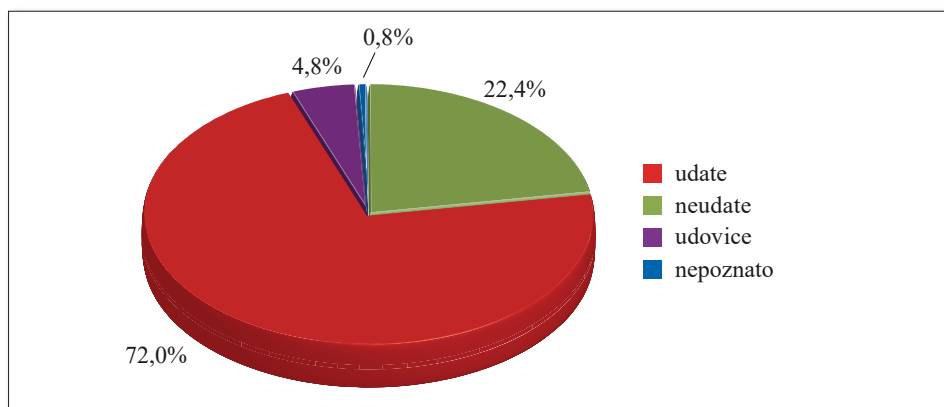
³⁴ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 169.

kumova roditelji su također preferirali kume (i to u paru), vodeći se činjenicom da će na taj način osigurati bolju skrb djetetu u slučaju njihove prerane smrti.³⁵ Nasuprot tome, u Dubrovniku su kumovi imali značajniju ulogu i češće su kumovali i muškoj i ženskoj djeci (omjer 4:1),³⁶ dok su, primjerice, u Konavlima kume češće kumovale ženskoj, a kumovi muškoj djeci.³⁷

Kroz instituciju kume na krštenju mogu se promatrati i značenja braka i društvena uloga udate/neudate žene u određenoj zajednici. Naime, studija o kumstvu u selu Ivrea pokazala je da su kume većinom bile u braku (registrirane kao *uxor*), nasuprot kumâ čije je srodstvo bilo registrirano kao *figlia* (kći). Omjer je bio 5:1 za kume u braku, što nameće zaključak da je žensko kumstvo prvenstveno bila odgovornost udate žene.³⁸ Sličan obrazac nalazimo i u župi Drenovci, u kojoj također prevladavaju udate žene kao krsne kume, 72%, odnosno omjer udate i neudate krsne kume bio je 3:1 (grafikon 5).

Zanimljivo je istaknuti i da su u matičnim knjigama krštenih tijekom 1870. i 1871. godine ubilježena krštenja sedmero nezakonite djece (3,89%).³⁹ Svako

Grafikon 5. Bračni status krsnih kuma u župi Drenovci (1870-1871)

³⁵ G. Anderson, »A Survey of Italian Godparenthood.«: 7-8.

³⁶ A. Viočić-Koprivec i Nenad Vekarić. »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 331-334.

³⁷ Jovan Vukmanović, *Konavli*. [Posebna izdanja, knj. 527]. Beograd: SANU, 1980: 210; citirano prema A. Viočić-Koprivec i Nenad Vekarić. »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 334.

³⁸ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 172-173.

³⁹ Za dvoje nezakonite djece bili su upisani podaci o oca (ime i prezime oca, njegovo zanimanje i mjesto rođenja) i nosila su očevo prezime. Ostalih petero nezakonite djece imalo je upisano majčino prezime.

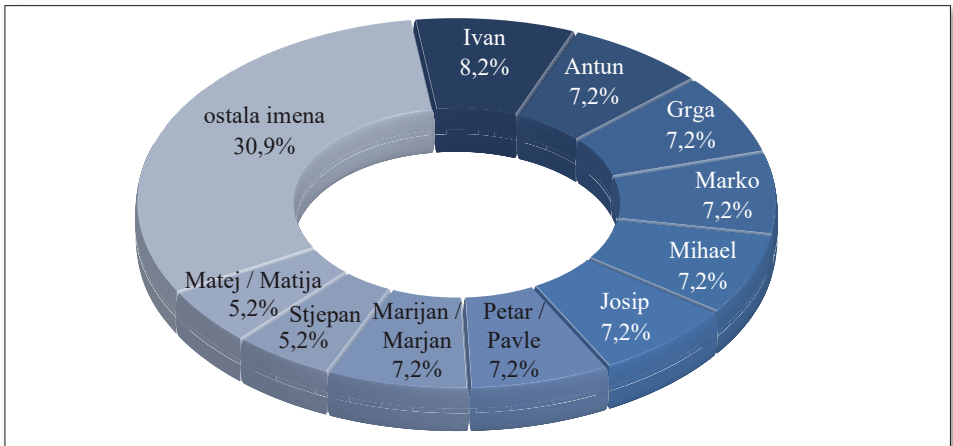
dijete imalo je jednog krsnog kuma, i to: dva muška djeteta imala su krsnog kuma, a dva krsnu kumu, dok je preostalo troje ženske djece imalo krsnu kumu.⁴⁰

Također, u promatranom razdoblju krštena su i četiri para blizanaca, od kojih su tri para imala istu kumu za oba djeteta. Slaven Bertoša opisao je krštenje blizanaca u Puli tijekom 17. stoljeća, koji su imali istoga kuma i kumu iako su se, kako navodi autor, blizanci najčešće krstili isti dan, ali s različitim kumovima.⁴¹

Osobna imena krsnih kumova i djece

U Drenovcima su djeca na krštenju dobivala samo jedno ime i uglavnom se radilo o katoličkim, odnosno svetačkim osobnim imenima. Najčešća imena krštene djece, Ivan, Josip i Marko za mušku djecu a Marija, Katarina, Magdalena i Ana za žensku, bila su i najfrekventnija drenovačka osobna imena tog vremena (tablica 2, grafikon 6 i 7).⁴²

Grafikon 6. Najčešća osobna imena muške djece krštene u župi Drenovci (1870-1871)

⁴⁰ Troje krštene djece imalo je ime kuma/kume (Ana, Franjo, Viktorija), dok jednakih prezimena nije bilo. Krsni kumovi/kume bili su iz nižih društvenih slojeva (plaćenica, krojač, težak četiri puta).

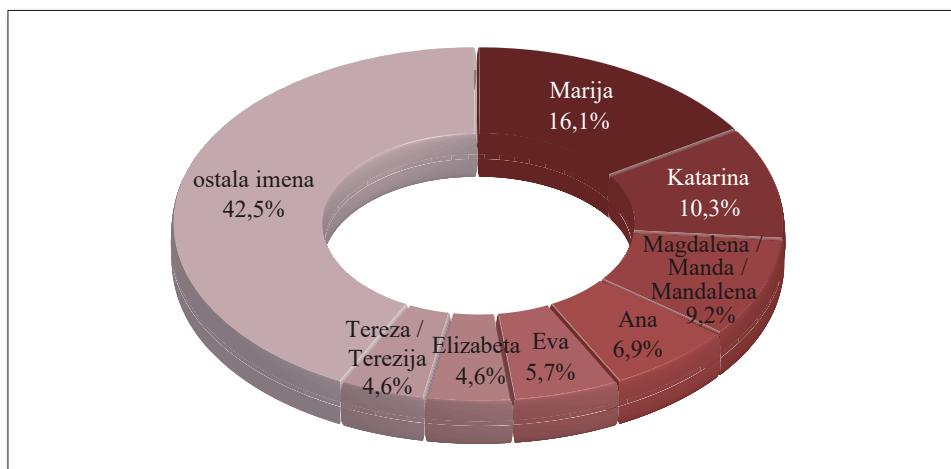
⁴¹ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*: 37.

⁴² Vidi: T. Alebić, I. Ipšić i B. Vranješ-Šoljan, »Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba.«: 88.

Tablica 2. Osobna imena krštene djece u župi Drenovci (1870-1871)

Ime	Dječak	Udio %	Ime	Djevojčica	Udio %
Adalbert	1	1,03	Adalberta	1	1,2
Adam	1	1,03	Adela	2	2,41
Aleksandar Josip	1	1,03	Agneza	3	3,61
Aleksander Oto	1	1,03	Amalija	2	2,41
Andrija	1	1,03	Ana	6	7,23
Antun	7	7,22	Antonija	3	3,61
Damjan	2	2,06	Cecilija	1	1,2
Đuro	2	2,06	Elizabeta	4	4,82
Filip	1	1,03	Ernestina/Erna	1	1,2
Frano/Franjo	4	4,12	Eva	5	6,02
Frederik	1	1,03	Helena	1	1,2
Grga	7	7,22	Josipa	3	3,61
Ilija	4	4,12	Julijana	3	3,61
Ivan	8	8,25	Katarina	9	10,84
Josip	7	7,22	Magdalena/ Mandalena/Manda	8	9,64
Kuzma	1	1,03	Marija	14	16,87
Lovro	1	1,03	Nedjeljka	1	1,2
Luka	3	3,09	Olivija	1	1,2
Marijan/Marjan	7	7,22	Rozalija	1	1,2
Marko	7	7,22	Sofija	1	1,2
Martin	3	3,09	Stanislava	2	2,41
Matej/Matija/Mato	5	5,15	Tereza/Terezija	4	4,82
Mihael	7	7,22	Veronika	1	1,2
Pavle/Petar/Pavao/ Pavo	7	7,22	Viktorija	2	2,41
Stjepan	5	5,15	Vitalija/Vita/Živka	4	4,82
Tomo	1	1,03			
Vitalis/Živko	2	2,06			
<i>Ukupno</i>	<i>97</i>	<i>100</i>		<i>83</i>	<i>100</i>

Grafikon 7. Najčešća osobna imena ženske djece krštene u župi Drenovci (1870-1871)

Imena su se u Drenovcima rijetko davala po ocu ili majci i samo su tri dječaka i tri djevojčice ime dobili po svom ocu, odnosno majci (Ivan - dva puta, Josip - jedanput i Marija - tri puta). Postoji mogućnost da su se imena davala po starijim precima (djedovima i bakama) ili drugim rođacima, kao što je to, primjerice, bio slučaj u broskoj župi, gdje se pri krštenju muške djece često davalo ime po ocu, a u nekim obiteljima i po djedu s očeve strane.⁴³

Robert Skenderović u analizi osobnih imena brodske matice, a Kristijan Juran na temelju matica župe Murter primijetili su da su se u većini slučajeva roditelji prilikom odabira djetetova imena pridržavali katoličkog kalendara.⁴⁴ To se ne može potvrditi za Drenovce, gdje nije utvrđen obrazac davanja imena po svecu/svetici koji bi se slavili u vrijeme krštenja, nego su se navedena najfrekventnija krsna imena davala tijekom cijele godine. Samo se 10% ženskih i 21% muških imena poklapalo s imenom sveca/svetice koji su se tog dana ili tih dana slavili. Također, samo je 7% muške djece dobilo ime po mjesnom zaštitniku Sv. Mihaelu, kojemu je bila posvećena župna crkva u Drenovcima. I u župama Draž i Popovac na sjeveru Baranje, u blizini hrvatsko-mađarske granice, te u župi Luč

⁴³ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701-1735)*: 241. Na poluotoku Pelješcu također se ustalio obrazac davanja imena po precima. Vidi: Nenad Vekarić, *Pelješki rodovi (A-K)*. Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995: 9-12.

⁴⁴ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701-1735)*: 239-240; K. Juran, »Građa iz dosad nepoznatih betinskih, prvičkih i tribunjskih glagoljskih matica i drugih spisa.«: 260-263.

Tablica 3. Broj muške i ženske djece čije je ime isto kao ime krsnog kuma/kume u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj kumova			Ime kuma isto kao ime djeteta			Ime kuma isto kao ime djeteta u udjelima (%)		
	<i>Ukupno</i>	M	Ž	<i>Ukupno</i>	M	Ž	<i>Ukupno</i>	M	Ž
<i>Ukupno</i>	180	55	125	18	6	12	10,0	10,9	9,6
1870.	95	31	64	9	2	7	9,5	6,5	10,9
1871.	85	24	61	9	4	5	10,6	16,7	8,2

na zapadu Baranje nije bilo uobičajeno davati ime po ocu ili majci ni po spomendanu sveca/svetice.⁴⁵

Svako deseto dijete kršteno u župi Drenovci imalo je ime kao krsni kum ili kuma, odnosno 10,9% muške djece i 9,6% ženske djece (tablica 3).⁴⁶ Prema tome, mali udio imena krštene djece istih kao i ime krsnog kuma ili kume pokazuje da davanje imena djetetu po krsnome kumu ili kumi nije bilo pravilo. Nasuprot tome, u župi Popovac u sjevernoj Baranji bilo je uobičajeno dati ime djetetu po krsnom kumu, odnosno kumi (82,8% dječaka i 87,0% djevojčica imalo je ime kao krsni kum, odnosno kuma).⁴⁷ I u brodskoj župi roditelji su često davali imena djeci po krsnim kumovima, a posebno kada je kum bio ugledna osoba.⁴⁸ I na sjeveru Europe, primjerice u Estoniji, tijekom 19. stoljeća davanje imena po kumovima bilo je od posebne važnosti, iako su se imena davala i po roditeljima (sin po ocu, kći po majci). Međutim, prema kraju stoljeća takav obrazac ponešto se modificirao i sve se više počela primjenjivati modernija inačica imena kuma ili kume.⁴⁹

⁴⁵ D. Božić Bogović, »Osobna imena u matičnim knjigama krštenih za naselja Draž i Popovac krajem 18. stoljeća.«: 184-185, 187-189; D. Božić Bogović, »Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih župne matice Luč krajem 18. stoljeća.«: 63-65.

⁴⁶ Osobna imena krsnog kuma koja su bila ista kao i imena muške djece su: Josip, Franjo, Stjepan, Matej, Ivan i Petar. Tri krštene djevojčice imale su ime Katarina, a tri ime Marija, kao i njihove krsne kume. Još je šest krštenih djevojčica dobilo ime isto kao i njihove krsne kume, a to su: Ana, Elizabeta, Manda, Nedjeljka, Rozalija i Viktorija.

⁴⁷ D. Božić Bogović, »Osobna imena u matičnim knjigama krštenih za naselja Draž i Popovac krajem 18. stoljeća.«: 187-189.

⁴⁸ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701-1735)*: 240-241.

⁴⁹ Annika Hussar, »Changes in Naming Patterns in 19th Century Estonia. Discarding the Names of Parents and Godparents.« *Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences*. Toronto: York University, 2009, dostupno na: <http://yorkspace.library.yorku.ca/xmlui/handle/10315/3988> (pristup: veljača 2016).

Prezimana krsnih kumova i djece

U župi Drenovci prezime krsnog kuma rijetko je bilo isto kao i prezime djetetova oca ili majke. Pet prezimana kumova bilo je isto kao i prezime djetetova oca ili majke, što predstavlja udio od tek 2,8% (tablica 4). Prezimana kumova koja su bila ista kao i prezime djetetova oca su: Gvozdić i Filipović, a ista kao prezime majke su Kovanović (dva puta) i Peakić. Postojanje rodbinske veze između kumova i roditelja krštene djece ne može se utvrditi iz matičnih knjiga rođenih, budući da ti podaci nisu upisivani. No, zbog neznatnog udjela jednakih prezimana krsnog kuma ili kume s prezimenom djetetovih roditelja može se pretpostaviti da su roditelji za kumove birali osobe koje nisu bile u rodbinskoj vezi, što je u 19. stoljeću postalo učestala praksa. Naime, već je krajem 18. stoljeća, a naročito u 19. stoljeću sve češći odabir kumova unutar rodbine.⁵⁰ To potvrđuje Alfanijeva studija o Ivrei, gdje je tijekom 19. stoljeća u porastu odabir kumova unutar rodbine i s očeve i s majčine strane, s tim da ih je nešto više birano s majčine strane (61%). I u ruralnim krajevima Francuske i Italije krajem 19. stoljeća kao kumovi su preferirani rođaci, i to djedovi i bake za prvorođeno muško dijete, a stričevi i tetke, kao i starija braća i sestre za ostalu djecu.⁵¹

Tablica 4. Prezime kuma isto kao prezime djetetova oca/majke u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj rođenih	Broj kumova	Prezime kuma isto kao prezime djetetova oca/majke			
	<i>Ukupno</i>	<i>Ukupno</i>	<i>Ukupno</i>	djetetova oca	djetetove majke	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	180	180	5	2	3	2,8
1870.	95	95	3	1	2	3,2
1871.	85	85	2	1	1	2,4

⁵⁰ G. Alfani, »I padrini: patroni o parenti? Tendenze di fondo nella selezione dei parenti spirituali in Europa (XV-XX secolo).«: 30; G. Alfani, V. Gourdon i A. Vitali, »Social customs and demographic change: The case of godparenthood in Catholic Europe.«: 18.

⁵¹ Françoise Zonabend, »La parenté baptismale à Minot (Côte-d'Or).« *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations* 33/3 (1978): 656-676, dostupno na: http://www.persee.fr/doc/ahess_0395-2649_1978_num_33_3_293957 (pristup: veljača, 2016); Martine Segalen, »Quinze générations de Bas-Bretons. Parenté et société dans le pays bigouden Sud, 1720-1980.« *L'Homme* 27 (1987): 135-137, dostupno na: http://www.persee.fr/doc/hom_0439-4216_1987_num_27_104_368922 (pristup: veljača, 2016); G. Anderson, »A Survey of Italian Godparenthood.«: 7-8.

Zanimanje i statusna klasifikacija roditelja i krsnih kumova/kuma

Premda za 24% krsnih kumova, 8% očeva i gotovo sve majke i kume u matičnim knjigama rođenih župe Drenovci nisu bilježeni podaci o zanimanju, ipak se može uočiti da je u mreži kumstava prevladavao horizontalni izbor kumova. Isto tako, iako u 26,7% slučajeva zanimanje kuma i oca nije zabilježeno, nedvojbeno se može zaključiti da je socijalni status krsnih kumova najčešće bio isti kao i status djetetova oca (tablica 5, grafikon 8). Radilo se o težacima (grafikon 9), što ne čudi s obzirom da je riječ o izrazito agrarnom području s velikim udjelom poljoprivrednog stanovništva.⁵²

Kad se sagleda socijalni status svih kumova i kuma također se dobije podatak da je on u velikom broju slučajeva bio jednak socijalnom položaju djetetovih roditelja i tek je 4,7% kumova bilo višeg socijalnog statusa, a 1,7% kumova nižega (grafikon 10). Kao kumovi iz više klase bilježe se Leo i Karolina Hornstein (brat i sestra, djeca kirurga Josipa Hornsteina), Katarina i Ema Mandušić (sestre, kćeri trgovca), kovač Marko Nagel i učiteljica Ernestina Šikić. Horizontalni izbor kumova primijećen je i analizom mreže kumstava u slavonskoj župi Presvetog Trojstva u Brodu, gdje se pokazalo da je brodska elita svoj status uglavnom gradila unutar vlastitih krugova na temelju profesije, ali i sklapanjem uzajamnih kumstava izvan profesionalnih krugova.⁵³ Takvim uzajamnim kumstvima gradska elita je učvršćivala svoj društveni status.

Tablica 5. Zanimanje roditelja i krsnih kumova/kuma krštene djece u župi Drenovci (1870-1871)

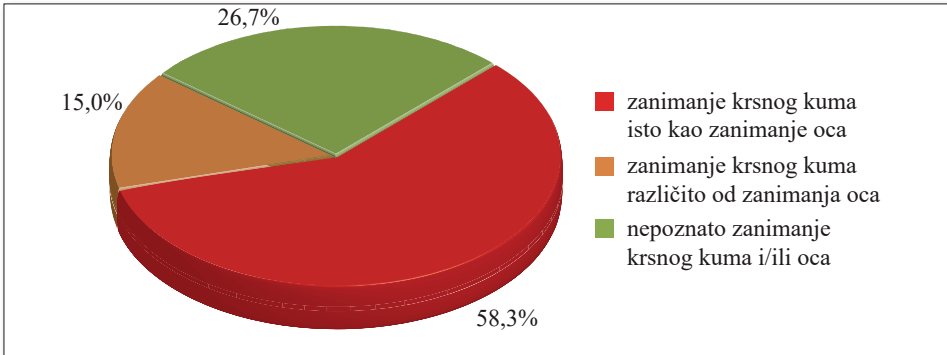
Godina	Broj krštenih	Zanimanje krsnih kumova/kuma					
		isto kao zanimanje oca	različito od zanimanja oca	zanimanje kuma i oca nije navedeno	isto kao zanimanje majke	različito od zanimanja majke	zanimanje kuma i majke nije navedeno
<i>Ukupno</i>	180	105	27	48	1	3	176
Udio (%)	100,0	58,3	15,0	26,7	0,6	1,7	97,8

⁵² Više o društvenoj strukturi vidi u: Zlata Živaković-Kerže, »Srijemska županija u drugoj polovici 19. i početkom 20. stoljeća (Osvrt na gospodarstvo i društveni život)«, *Serinia slavonica* 10 (2010): 201. U to vrijeme slavonske seljačke obitelji živjele su pretežno u kućnim zadrugama, odnosno, bio je običaj da više uži obitelji živi u jednoj kući. U takvim obiteljima seoske žene bavile su se kućanskim poslovima (upravljale su kućom, brinule o pripremanju jela, o djeci i odjeći za članove obitelji itd). Vidi: Dragutin Pavličević, »Kućne/obiteljske zadruge u požeštini.« *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požezi* 1 (2012): 4-5; A. Szabo, »Demografska struktura stanovništva civilne Hrvatske i Slavonije u razdoblju 1850-1880.«: 175, 205.

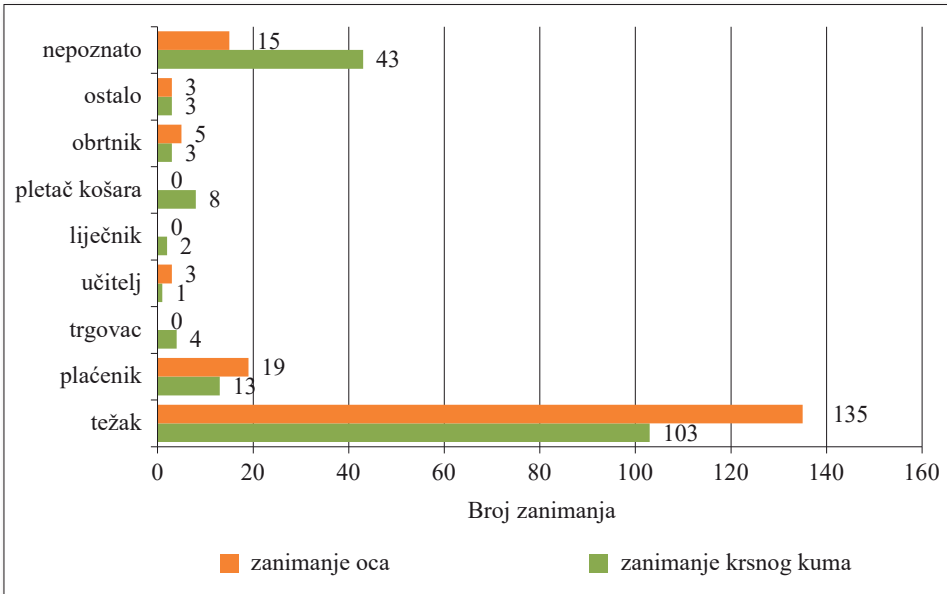
⁵³ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701-1735)*: 190-200.

S druge strane, u slučaju Ivree, zbog mogućnosti odabira samo jednog kuma, roditelji su birali “poželjnijeg” kandidata za kuma koji je višeg društvenog statusa, kao što su bili javni bilježnici, odvjetnici, trgovci ili obrtnici, poput krojača ili ličilaca.⁵⁴ Općenito, prema podacima za Ivreu najčešće su se za kuma

Grafikon 8. Zanimanja krsnih kumova u odnosu na zanimanja očeva krštene djece u župi Drenovci (1870-1871)

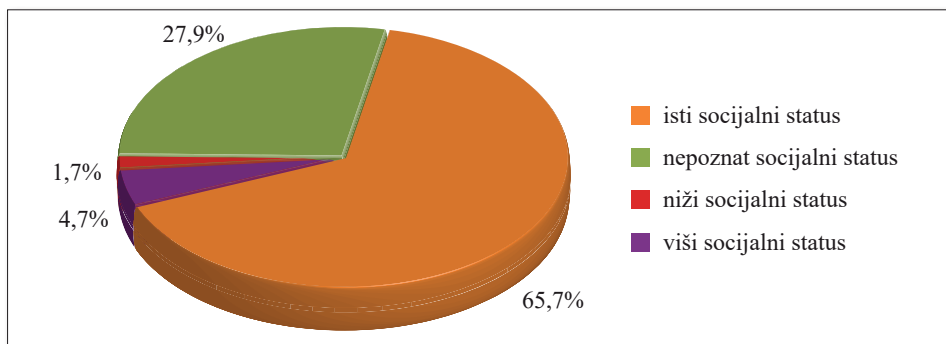

Grafikon 9. Struktura zanimanja krsnih kumova i očeva krštene djece u župi Drenovci (1870-1871)

⁵⁴ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 166-167.

Grafikon 10. Socijalni status krsnih kumova u odnosu na socijalni status očeva krštene djece u župi Drenovci (1870-1871)

birale osobe s utjecajem, kontaktima i bogatstvom (bogatstvo je bilo dva do tri put veće od prosjeka). Također, zanimljiv je i obrazac koji je iznesen u švedskoj studiji o instituciji kumstva u ranom novom vijeku, a u kojoj su identificirani kumski odnosi formirani po obrascu spolno-specifične hijerarhijske mreže.⁵⁵ Tako su za kume obično birane udete žene iz društvenih slojeva viših od roditelja krštenika, čime su se uspostavljali vertikalni kumski odnosi, dok su muškarci kao kumovi bili iz istih društvenih slojeva kao roditelji, izražavajući horizontalne odnose u instituciji kumstva.

Višekratna krsna kumstva

Poštujući odredbe Tridentskog koncila o ograničenom broju krsnih kumova, drastično je smanjen udio kumova koji su prisustvovali krštenju, a povećao se udio onih koji su bili kumovi na više krštenja, odnosno, višekratni kumovi.⁵⁶ Roditelji su za kuma birali poželjnijeg kandidata (npr. javnog bilježnika ili odvjetnika). To je bio aspekt vertikalizacije kumstva nakon Trenta, odnosno korelaciju između višeg društvenog statusa kuma i učestalosti njegovog kumovanja na krštenju.⁵⁷ Međutim, takva praksa, odnosno višekratna krsna kumstva nisu bila česta u župi Drenovci i zabilježeno je svega 11 osoba koje se kao kumovi javljaju na više od jednog krštenja (6,7%) (tablica 6).

⁵⁵ Solveig Fagerlund, »Women and Men as Goodparents in Early Modern Swedish Town.« *The History of the Family* 5/3 (2000): 355.

⁵⁶ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 161-165.

⁵⁷ G. Alfani, *Fathers and godfathers. Spiritual kinship in Early Modern Italy*: 166.

Tablica 6. Višekratna krsna kumstva u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj krsnih kumova	Broj krsnih kumstava							
		Krsni kumovi koji su kumovali				Krsne kume koje su kumovale			
		<i>Ukupno</i>	jedanput	dvaput	triput	<i>Ukupno</i>	jedanput	dvaput	triput
<i>Ukupno</i>	180	55	52	0	1	125	101	6	4

Dvostruka kumstva zabilježena su za šest krsnih kuma, a trostruka za jednog kuma i četiri kume. Trostruka kumstva bilježe se za težaka Marka Gvozdića, težakinju Agnezu Dominković, težakinju Ivanu Pravda, trgovkinju Katarinu Mandušić i pletilju košara Elizabetu Kubač, koja je bila krsna kuma djeci iz težačke i učiteljske obitelji i jednom nezakonitom djetetu. Dvostruka kumstva bilježe se za težakinju Živku Filipović, koja je bila kuma blizankama Mariji i Mandi, kćerima težaka Tadeja Kovanovića. Ana Teršo, najamnica iz Mađarske, bila je krsna kuma Ivanu i Magdaleni, djeci mađarskog najamnika Matije Salve. Najamnica Marija Szezes bila je kuma blizancima, čiji je otac, Georgü Patik, bio najamnik iz Drenovaca. Težakinja Rozalija Špear bila je krsna kuma Mihaelu, sinu Matije Neznanovića, i Josipi, kćeri Ivana Neznanovića. Težakinja Anastazija Jakobovac bila je krsna kuma Magdaleni, kćeri Mateja Peakića, i Đuru, sinu Julijana Peakića. Trgovkinja Ema Mandušić iz Drenovaca bila je krsna kuma kćeri težaka Marka Grgića iz Drenovaca i sinu Mateja Kučika, najamnika iz Mađarske.

Isto tako, zapaža se da je iz pojedinih obitelji više članova kumovalo na krštenjima - dvije kćeri trgovca Ilije Mandušića, Ema (dva puta) i Katarina (tri puta). Elizabeta Kubač se tri puta bilježi kao krsna kuma, a po jedanput njezin suprug Ilija i kći Josipa. Također su jedanput krsni kumovi bili supružnici Andrija i Katarina Damjanović (težaci), supružnici Margareta i Marko Kovanović (težaci), supružnici Ana i Ivan Lengel (pletači košara), supružnici Terezija i Marijan Ivačić, te brat i sestra (Leo i Karolina), djeca kirurga Josipa Hornsteina.

Iako su višekratna kumstva najčešće bila u vezi s društvenim ugledom i ekonomsko-socijalnim statusom, u Drenovcima se to nije potvrdilo. Do sličnih zaključaka došlo je i istraživanje u župi Dubrovnik, gdje se također višekratna kumstva nisu mogla dovesti u izravnu vezu sa socijalnim statusom kumova, a profil omiljenog kuma nije nužno bio povezan s njegovim materijalnim statusom.⁵⁸ U slavonskoj župi Presvetog Trojstva u Brodu zabilježena su višekratna i međusobna

⁵⁸ A. Violić-Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«, 348.

kumstva, kako unutar istih, tako i između različitih profesionalnih krugova istog socijalnog statusa.⁵⁹ U prilog tome Skenderović navodi da je Christophor Asperger bio kum na dvadeset i jednom krštenju djece čiji su roditelji pripadali različitim profesionalnim krugovima. S druge strane, u župi Murter neke plemićke, trgovačke ili obrtničke obitelji, odnosno njihovi članovi, bile su zastupljenije u ulozi kumova upravo zbog njihova društvenog statusa i ugleda koji su uživali u zajednici.⁶⁰

Provenijencija krsnih kumova

Budući da su sva djeca u župi Drenovci tijekom promatranog razdoblja krštena odmah po rođenju (76,7% na dan rođenja i 21,7% samo dan nakon rođenja), moglo se pretpostaviti da će i izbor kuma ili kume biti ograničen na osobe koje su u blizini i mogu prisustvovati krštenju, koje se nije odgađalo. Istraživanje je to potvrdilo i 85,5% svih kumova/kuma bilo je iz župe Drenovci - 49,4% iz sela Drenovci i 36,1% iz sela Soljani. Istraživanje je također potvrdilo obrazac uspostave bliskih susjedskih i prijateljskih veza između roditelja i kumova, odnosno, roditelji iz Drenovaca u 84,5% slučajeva birali su kumove iz Drenovaca, a roditelji iz Soljana u 85,7% slučajeva odabralo je za krsnog kuma svom djetetu osobu iz Soljana.

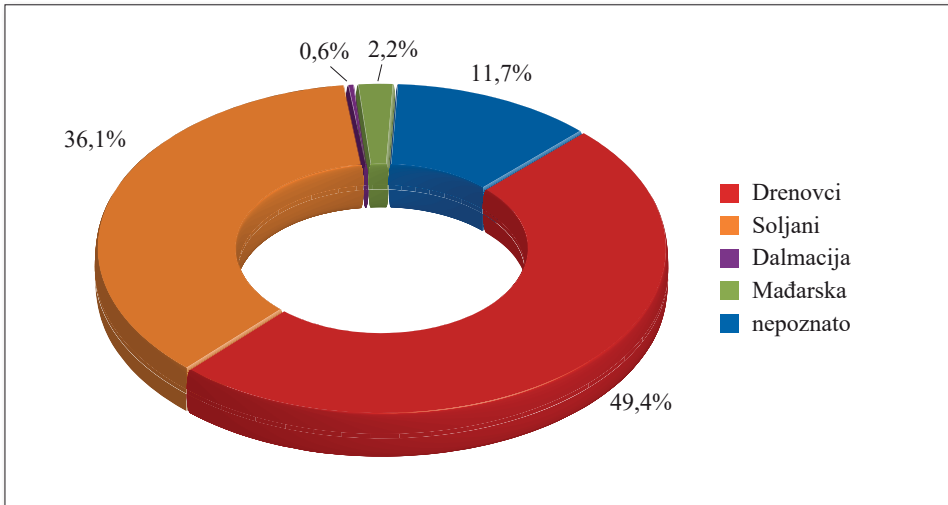
Što se tiče kumova kojima je u maticama naznačeno strano podrijetlo, za njih 2,2% bilježi se da su iz Mađarske, za njih 0,6% da su iz Dalmacije, te još 11,7% kumova za koje nije zabilježeno podrijetlo (grafikon 11). Ana Teršo, najamnica iz Mađarske, bila je krsna kuma djeci (1870. Ivanu i 1871. Magdalen) čiji je otac, Matija Salva, također bio najamnik iz Mađarske. Julijana Beniš, najamnica iz Mađarske, bila je krsna kuma djetetu čiji je otac, Stjepan Bošnjak, bio najamnik iz Subotice, a Josip Gyorgy kum Josipu Nagyju čiji je otac, Georgü Nagy, podrijetlom iz Mađarske. Blaž Žurić, najamnik iz Dalmacije, bio je kum djetetu čiji je otac, Ivan Elez, također bio iz Dalmacije. Ovi primjeri pokazuju postojanje određenog modela odabira kumova temeljen na podrijetlu očeva, odnosno da su domaći kumovali domaćima, a stranci strancima, jednako kao što su Viočić-Koprivec i Vekarić primijetili na dubrovačkom uzorku.⁶¹

⁵⁹ R. Skenderović, *Najstarija matična knjiga brodske župe Presvetog Trojstva (1701-1735)*: 190-198.

⁶⁰ K. Juran, »Građa iz dosad nepoznatih betinskih, prvičkih i tribunjskih glagoljskih matica i drugih spisa.«: 263.

⁶¹ A. Viočić-Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 352-354.

Grafikon 11. Krsni kumovi prema mjestu rođenja u župi Drenovci (1870-1871)

Praksa u odabiru vjenčanih kumova - broj i spolna struktura

U maticama vjenčanih župe Drenovci u promatranom razdoblju bilježi se 67 sklopljenih brakova. Brak je prvi put sklopilo 47 parova (tablica 7). Ženik i nevjesta bili su udovac ili udovica u svakom trećem obredu vjenčanja. Prema tome, ponovno sklapanje braka udovaca i udovica nije bila rijetka pojava u župi Drenovci,⁶² kao ni, primjerice, na Murteru ili u Puli.⁶³ Visoki udio ponovnih brakova svakako je pokazatelj visoke smrtnosti, s obzirom da se novi brak mogao sklopiti tek nakon smrti supružnika. Naime, sukladno odlukama Drugog vatikanskog koncila, brak je sveta zajednica i čvrsta institucija u cilju dobra supruga, roditelja i potomstva.⁶⁴ Tu zajednicu nije mogla razriješiti ljudska vlast nego samo smrt.⁶⁵ Međutim, bračna zajednica imala je i ulogu ekonomske sigurnosti za obitelj. Udovica bez hranitelja obitelji borila se za preživljavanje svog potomstva, a od očeva udovaca očekivalo se da nastave raditi čak i ako

⁶² T. Alebić, I. Ipšić i B. Vranješ-Šoljan, »Stanovništvo Drenovaca (1870-1880): predtranzicijsko doba.«: 87.

⁶³ K. Juran, »Stanovništvo Murtera u 18. stoljeću i početkom 19. stoljeća - Građa iz matičnih knjiga 1718-1815.«: 238-239; S. Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*: 51-54.

⁶⁴ *Zakonik kanonskoga prava (Codex iuris canonici): proglašen vlašću pape Ivana Pavla II, s izvorima*, ur. Matija Berljak i drugi. Zagreb: Glas Koncila, 1996: 175, kan. 1055.

djecu treba staviti pod institucionalnu skrb.⁶⁶ Stoga je ponovnom ženidbom udovac osigurao domaćicu za svoju obitelj iz prvog braka i za kućanske poslove, a udovica je u novom braku stekla ekonomsku sigurnost za svoju obitelj.

Tablica 7. Bračni status ženika i nevjeste prije sklapanja braka u župi Drenovci (1870-1871)

Bračni status ženika	Bračni status nevjeste		Ukupno
	neudata	udovica	
<i>Ukupno</i>	47	20	67
neoženjen	45	2	47
udovac	2	18	20

Svi sklopljeni brakovi na području župe Drenovci imali su po dva vjenčana kuma i svi su bili muškarci (tablica 8), jednako kao i u župi Grad u Dubrovniku u istome razdoblju.⁶⁷ U mnogim europskim zemljama (npr. u Francuskoj, Belgiji, Nizozemskoj) do kraja 19. odnosno početka 20. stoljeća, ženama je bilo zabranjeno da budu kume, odnosno svjedokinje na vjenčanju.⁶⁸ Baltazar Bogišić u svom Zborniku o vjenčanim običajima u Strošincima (selu smještenom oko 15 km istočno od Drenovaca) i Brodskoj i Gradiškoj pukovniji (zapadno od Drenovaca) spominje ulogu samo jednog kuma u opisu obreda ženidbe.⁶⁹ Iz navedenog opisa može se pretpostaviti da se radilo o opisu uloge kuma ženika, te da je njegova funkcija bila važnija tijekom obreda vjenčanja nego eventualno drugoga kuma ili kume koji dolaze s nevjestine strane.

Tablica 8. Broj i spolna struktura vjenčanih kumova u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj vjenčanih	Kumovi				Prosječni broj kumova po bračnom paru
		<i>Ukupno</i>	muškarci	žene	Udio žena (%)	
<i>Ukupno</i>	67	134	134	0	0	2
1870.	33	66	66	0	0	2
1871.	34	68	68	0	0	2

⁶⁵ *Zakonik kanonskoga prava (Codex iuris canonici)*: 184, kan. 1141.

⁶⁶ Megan Cook, »Marriage and partnering - Marriage in the 19th century.« *Te Ara - the Encyclopedia of New Zealand*, obnovljeno 25. svibnja 2015, dostupno na: <http://www.TeAra.govt.nz/en/marriage-and-partnering/page-2> (pristup: travanj, 2016).

⁶⁷ A. Violić-Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 357.

⁶⁸ A. Violić-Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 355, 357.

⁶⁹ B. Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena*: 235-241, 252-253.

Prezimana supružnika i vjenčanih kumova

Praksa u odabiru vjenčanih kumova među rodbinom bila je različita od područja do područja. Primjerice, u Puli su se vjenčani kumovi prioriteto birali među srođnicima, a broj im je varirao.⁷⁰ Nasuprot tome, u Dubrovniku i Konavlima nije bilo uobičajeno vjenčane kumove birati među rodbinom.⁷¹ U dijelu splitske zagore početkom 19. stoljeća ističe se da je kum bio ujak ili netko od roda.⁷² U Drenovcima je svako deseto prezime vjenčanog kuma bilo isto kao i prezime ženika ili nevjeste, a znatno češće kao prezime ženika (tablica 9). To ukazuje na nešto veći udio srođničkih odnosa između kumova i mladenaca (10,4%) u odnosu na udio srođničkih odnosa koji je zabilježen između krsnih kumova i krštenog djeteta (2,8%). Tako su dva ženika, Ivan i Andrej Grgić, imali za prvog kuma Marka Grgića, a Matija Jelić Bačić imao je za kuma Vita Jelića. Prezimana ženika Filipović, Bartolović, Čosić (četiri puta) i Peakić bila su ista kao i prezime drugoga kuma. Prezimana nevjesta Vučić i Pavošević bila su ista kao i prezime prvog, odnosno drugog kuma.

Tablica 9. Prezime kuma isto kao prezime supružnika u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj vjenčanih	Broj kumova	Prezime kuma isto kao prezime supružnika			
	<i>Ukupno</i>	<i>Ukupno</i>	<i>Ukupno</i>	ženika	nevjeste	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	67	134	14	11	3	10,4
1870.	33	66	11	9	2	16,7
1871.	34	68	3	2	1	4,4

Budući da u maticama ne piše srodstvo između ženika i nevjeste s jedne strane i kumova s druge, za neka kumstva možemo samo pretpostaviti da se radi o krvnom ili tazbinskom srodstvu. Primjerice, Vito Vladislavljević bio je prvi kum na vjenčanju udovice Antonije Vladislavljević i udovca Stjepana Filipovića, pa se može pretpostaviti da je kum bio u tazbinskom srodstvu s nevjestom. Filip i Rok Jakobovac, kumovi na vjenčanju udovca Marka Janjića i udovice Julijane Kasurović rođene Jakobovac, najvjerojatnije su bili u krvnom srodstvu s nevjestom.

⁷⁰ S. Bertoša, *Život i smrt u Puli: starosjeditelji i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća*: 60-61.

⁷¹ A. Violić-Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871)«: 360.

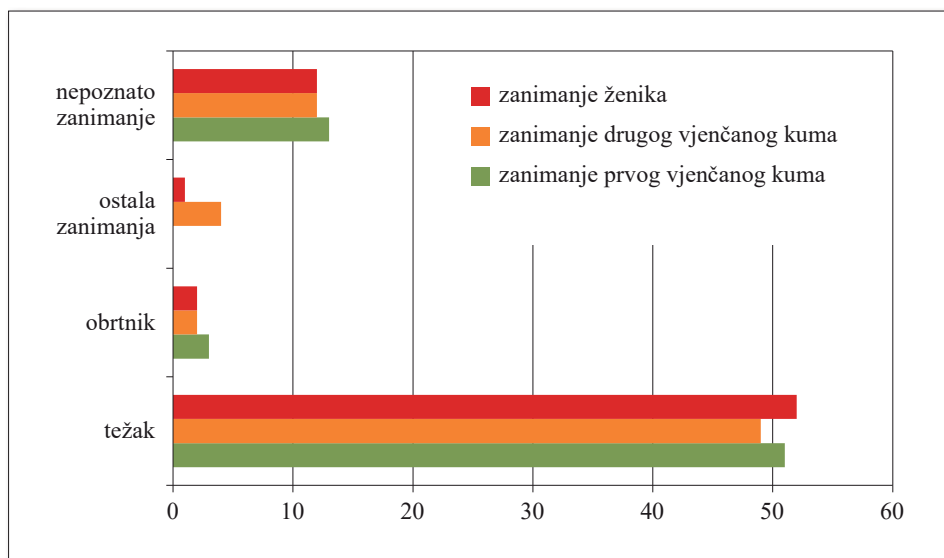
⁷² Dinka Alaupović-Gjeldum, »Običaji i vjerovanja pri sklapanju braka u dijelu splitske zagore.« *Ethnologica Dalmatica* 4-5 (1995/1996): 67.

Zanimanje i statusna klasifikacija supružnika i vjenčanih kumova

Vjenčani kumovi većinom su bili istog zanimanja (težaci) i statusnog položaja kao i ženik (grafikon 12 i 13). Socijalna struktura stanovništva u Drenovcima bila je vrlo homogena. No, uzimajući u obzir nijanse prilikom razlikovanja socijalnog statusa prema zanimanjima, uvjetno bi se moglo reći da su dva ženika za prvog kuma imala osobu nižeg socijalnog statusa: ženiku koji je po zanimanju kovač prvi kum bio je težak, a drugi stražar; ženiku po koji je po zanimanju krojač prvi kum bio je težak, a drugi učitelj. Tri ženika imala su za prvog kuma osobu višeg socijalnog statusa: ženiku po zanimanju težak prvi kum bio je kovač, a drugi trgovac; ženiku po zanimanju težak prvi i drugi kum bili su kovači; ženiku po zanimanju radnik prvi kum bio je pletač košara, a drugi kovač. U selima u okolici Novske “poželjnim se smatralo da kum bude imućan”, jer se od njega očekivalo “da priskoči u pomoć mladencima u nedaći”,⁷³ što se ne može zaključiti na primjeru Drenovaca s obzirom na ekonomsko-socijalnu strukturu stanovništva i vrlo mali udio onih koje bismo mogli svrstati u višu socijalnu klasu.

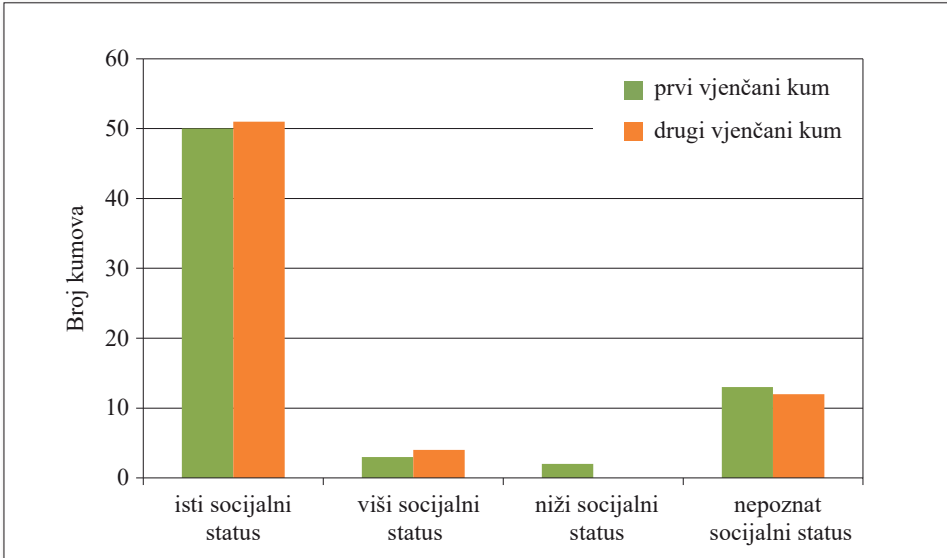
Usporedba zanimanja vjenčanih kumova i zanimanja nevjeste također pokazuje da su kumovi i nevjeste najčešće bili istih zanimanja i istog socijalnog

Grafikon 12. Zanimanja vjenčanih kumova i ženika u župi Drenovci (1870-1871)

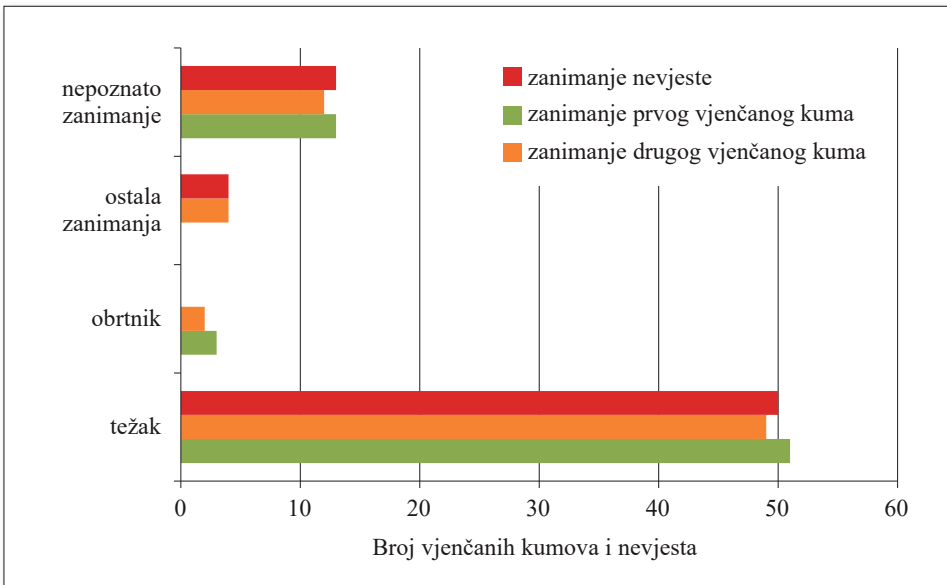

⁷³ M. Černelić, »Svatovska čast kuma u okolici Novske u prostornom kontekstu.«: 136.

Grafikon 13. Socijalni status vjenčanih kumova u odnosu na socijalni status ženika u župi Drenovci (1870-1871)

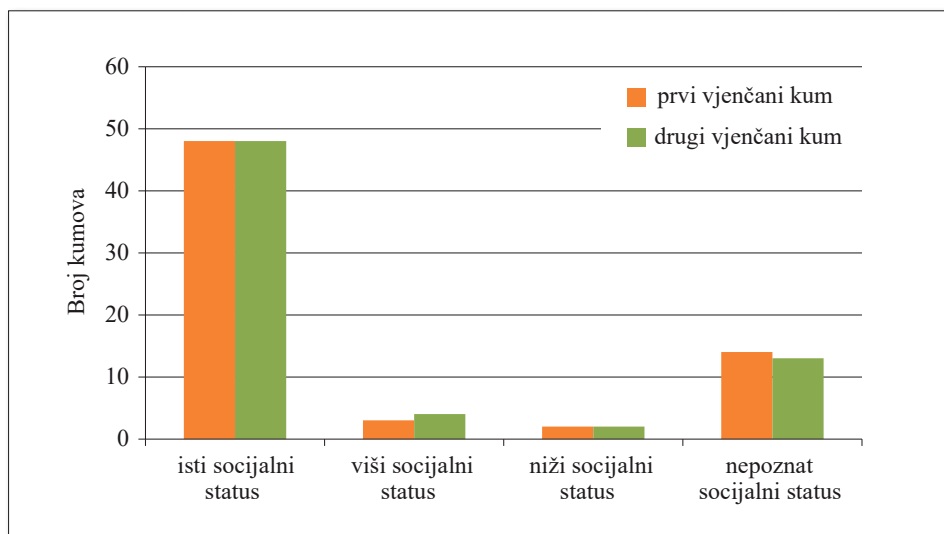

Grafikon 14. Zanimanja vjenčanih kumova i nevjesta u župi Drenovci (1870-1871)

statusa, uglavnom težaci (grafikon 14 i 15). Dvije nevjeste višeg društvenog položaja (*posjednice*) imale su oba vjenčana kuma težaka, kao što su bili i njihovi ženici. Jedna od njih bila je iz Drenovaca a ženik iz Gunje, dok je druga bila iz naselja Komletinci, a ženik iz sela Soljani.⁷⁴ Prema Bogišićevu istraživanju, u Strošincima, kao i u Brodskoj i Gradiškoj pukovnji, obično su ženik i nevjesta bili iz “iste kuće”, dok su se djevojke težile udati i u “bolju kuću”.⁷⁵

Grafikon 15. Socijalni status vjenčanih kumova u odnosu na socijalni status nevjesta u župi Drenovci (1870-1871)

Višekratna vjenčana kumstva

U župi Drenovci bilježi se 12 osoba (10,1%) koje su u promatranom razdoblju kumovale na više od jednog vjenčanja. Tri osobe bilježe se s trostrukim kumovanjem: Gregor Ivakić (zanimanje nepoznato), težak Petar Špoljar i težak Matija Plavšić, a devetorica ih se kao kumovi javljaju na dva vjenčanja: težak Ivan Čosić, težak Antun Galović, težak Mihael Gvozdić, težak Stjepan Šimić, težak Matej Vilić, težak Vito Vladislavljević, težak Rok Jakobovac, pletači košara

⁷⁴ Selo Gunja nalazilo se u 12. drenovačkoj satniji, kao i župa Drenovci, a selo Komletinci u 10. njemačkoj satniji sa sjedištem u Nijemcima. Njemačka satnija prostirala se sjeverno od drenovačke satnije, a obje su bile u sklopu Sedme brodske pukovnije. Vidi: Mica Orban Kljajić i Josip Kljajić, »Statistički opis brodske pukovnije iz trećeg desetljeća 19. stoljeća.« *Scrinia Slavonica* 3 (2003): 619.

⁷⁵ B. Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena*: 208-209.

Marko Nagel i Mako Grgić (tablica 10). Antun Galović kao prvi kum i Mihael Gvozdić kao drugi zajedno su bili dva puta kumovi na istim vjenčanjima: prvo vjenčanje između udovca Leopolda Žužića i udovice Regine Jakobovac (rođena Grgurović), a drugo između udovca Petra Žužića i udovice Martine Lukačević (rođena Vukovac). Svi su bili težaci, ženici iz Soljana, a nevjeste iz Drenovaca. Težaci Petar Špoljar i Matija Plavšić bili su zajedno tri puta kumovi na istim vjenčanjima (Mihaela Ljubičića i Amalije Šimić, Luke Ljubičića i Lucije Peakić, te Kuzme Ljubičića i Rozalije Galović, svi iz Soljana). Petar Špoljar bio je uvijek prvi kum, a Matija Plavšić drugi.

Devet vjenčanih kumova bili su i kumovi na krštenju (tablica 11), a to su: Ivan Parmač, Petar Bartolović, Pavle Jelić, Marijan Žužić, Luka Grgić, Blaž Vidaković, Stjepan Vuić, Marijan Kurbanović, Marko Kovanović i Marko Nagel. Svi su bili težaci, osim kovača Marka Nagela. Ivan Parmač bio je vjenčani kum Grgu Baraču i Josipi Jokić-Janjić, te krsni kum sinu Matije Barača. Stjepan Vuić bio je vjenčani kum Franu Viliću i Katarini Komesarović i krsni kum njihovu sinu Ivanu. Takva praksa bila je uobičajena u selima u okolici Novske (u zapadnoj Slavoniji), gdje je postojalo tzv. “prepletano kumstvo” kada je vjenčani kum najčešće bio krsni ili krizmani kum ženika, a potom je često bio i krsni kum djeci vjenčanog para.⁷⁶ Takvo “prepletano kumstvo” nije bilo uobičajeno u župi Drenovci i jedino se bilježe vjenčani kumovi koji su potom bili kumovi na krštenju djeteta vjenčanog para.

Tablica 10. Višekratna vjenčana kumstva u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj vjenčanih kumova			Višekratna kumstva			
	Ukupno	M	Ž	Kumovi			
				Ukupno	jednom	dvaput	triput
<i>Ukupno</i>	134	134	0	134	107	9	3

Budući da nisu vidljive statusne razlike između višekratnih kumova i ženika/nevjesta, može se zaključiti da se favoriziranje određenih osoba u ulozi vjenčanog kuma ne može dovesti u izravnu vezu s njihovim socijalnim ili materijalnim položajem. Do istog zaključka došlo se i u istraživanju višekratnih vjenčanih kumova na području župe Grad u Dubrovniku.⁷⁷

⁷⁶ M. Černelić, »Svatovska čast kuma u okolici Novske u prostornom kontekstu.«: 136, 138.

⁷⁷ A. Violić-Koprivec i N. Vekarić, »Krsni i vjenčani kumovi katolika u Dubrovniku (1870-1871).«: 364.

Tablica 11. Višekratna krsna i vjenčana kumstva u župi Drenovci (1870-1871)

Godina	Broj krsnih kumova			Broj vjenčanih kumova			Broj kumova koji se javljaju i kao krsni i kao vjenčani kumovi				
	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	M		Ž	
								Broj	Udio (%)	Broj	Udio (%)
<i>Ukupno</i>	180	55	125	134	134	0	9	9	100	0	-

Zaključak

Na temelju analize matičnih knjiga krštenih i vjenčanih župe Drenovci za 1870. i 1871. godinu, o običajima na krštenju i vjenčanju, te krsnim i vjenčanim kumstvima može se zaključiti:

1. U Drenovcima se krštenje nije odgađalo, nego se obavljalo odmah nakon poroda, jer je većina djece krštena na dan rođenja (76,7%), a svako peto dijete samo dan nakon rođenja (21,7%).

2. Tijekom obreda krštenja djeca su bez iznimke imala samo jednog kuma ili kumu. To je bilo u skladu s pravilima uspostavljenima na Tridentском koncilu, koja su broj krsnih kumova ograničila na jednu ili najviše dvije osobe.

3. U spolnoj strukturi krsnih kumova prevladavale su kume (u 69,4% krštenja). Žene su kumovale na krštenju 46,4% muške i 96,4% ženske djece.

4. Kume su u velikom broju slučajeva bile udate žene (72%), odnosno omjer udatih i neudatih krsnih kuma bio je 3:1.

5. Prisutna je horizontalna mreža kumstava, koja je rezultat homogene socijalne strukture, odnosno prevladavajućeg agrarnog stanovništva.

6. Djeca su na krštenju dobivala samo jedno ime, uglavnom katoličko, odnosno svetačko osobno ime.

7. Obrazac davanja imena nije bilo moguće utvrditi, jer je mali udio imena istih kao i ime krsnog kuma/kume, roditelja ili sveca koji se toga dana ili tih dana slavio. Postoji mogućnost da su se imena davala po imenima starijih predaka (djedova i baka) ili drugih rođaka, no za konkretnije zaključke bila bi potrebna šira baza podataka i sustavna genealoška analiza.

8. Obrazac odabira krsnih kumova (prema socijalnom, materijalnom ili rodbinskom ključu) nije potvrđen. Ekonomsko-socijalni obrazac ili vertikalni

odabir kumova najvjerojatnije se nije mogao uspostaviti zbog homogene socijalne strukture stanovništva, a rodbinske veze između kuma/kume i krštenog djeteta nisu potvrđene zbog neznatnog udjela prezimena krsnog kuma ili kume koje je isto kao i prezime djeteta (2,8%).

9. Prema podacima u maticama vjenčanih u župi Drenovci, obredu vjenčanja svjedočila su bez iznimke dva vjenčana kuma, i svi su bili muškarci.

10. Kao u instituciji krsnih kumova, i kod vjenčanih kumova prevladavala je horizontalna mreža kumstva.

11. U župi Drenovci bilo je višekratnih kumstava među krsnim (6,7%) i vjenčanim kumovima (10,1%), međutim, nedovoljno da bi se identificirao određeni obrazac ili izdvojili omiljeni kumovi.

GODPARENTS AND MARRIAGE WITNESSES IN THE DRENOVCI PARISH (1870-1871)

ANKICA DŽONO BOBAN AND IRENA IPŠIĆ

Summary

Based on the analysis of baptismal and marriage registers of the parish of Drenovci in Slavonia for the years 1870 and 1871, this article examines baptismal and marriage practice with emphasis on the selection of godparents and marriage witnesses. The results show that baptisms in the parish of Drenovci were generally performed shortly upon birth as the bulk of children were baptised on the day of birth (76.7%), while every fifth child was baptised on the day following the birth (21.7%). Without exception, the ceremony was witnessed by one godparent only, either male or female, which was in accordance with the regulations of the Tridentine Council, the number of godparents being restricted to one or two persons at the most. With regard to the gender structure of godparents, godmothers prevailed (in 69.4% of baptisms), and in most cases were married women (72%), that is, the ratio between married and unmarried godmothers was 3:1. On the other hand, marriage ceremony was always witnessed by two persons, male without exception. A pattern of godparent selection (governed by social and kin relations, or material motives) has not been established, while a vertical choice of godparents could not have been applied due to the homogeneous population structure, mainly agrarian. This explains the dominance of horizontal network of both godparents and marriage witnesses.